

FOLIA SELECTA

www.foliaselecta.hu

KUKLAY ANTAL: Pilinszky János Kráter c. verséről	1
YVES FLOUCAT: Metafizika – Az első lépések.....	4
SZIGETI I. JÓZSEF OP: Részletek a 101. füzetből	17
FLORILEGIUM: Egyedül Isten	29

Mátramindszent, 2017. augusztus

KRÁTER

*Találkoztunk. Találkozunk.
Egy trafikban. Egy árverésen.
Keresgéltél valamit. Elmozdítasz
valamit. Menekülnék. Maradok.
Cigaretta gyűjtök. Távozol.*

*Leszállsz és fölszállsz.
Fölszállok és leszállok.
Cigaretta. Lépkedel. Lépkedek.
Egyhelyben járunk; mint a gyilkos
a járásodban gázolok.*

*Madárcsicsergés ahogyan
szememre veted születésem.
Azt, hogy itt állunk. Majd egy útszakasz
holtágában a motyogásom
gurulni kezd, legördül óriás
tagjaidról és ama diadalmas
és vakító valamiről,
ami már nem te vagy.*

*Úgy érint elutasításod,
ez a parázna, kőbeírott suhintás,
hogy tekintetem – két kavics –
azóta is csak gurul és gurul
egy hófehér kráterben. Két szemem,
két szem pattog: az üdvösségem.*

A Biblia Istene hímnemű. Az evangéliumokban övéiről gondoskodó családapa. A prófétáknál férj, aki magához emeli választott népét, a sanyarú sorsú leányt. Az Énekek Énekében a lélek vőlegénye, akivel boldog nászban egyesül.

A pogány vallások misztikája másfajta egyesülésről is tud. Kapcsolatról a föld, az élet, a szerelem, a szépség, a tudás és a szentség istennőjével.

A modern „szenvető misztikus” számára is nőnemű az Isten. De a kapcsolat vele lehetetlen. Legyőzhetetlen hófedte hegy, a csúcson csapdát rejtő kráter. Pompás keblű előkelő hölgy, aki időről-időre átsuhan a Molnár utca és a Kálvin tér aszfaltja fölött. A félszeg kisember első pillantásra végzetesen belebolondul, de ő szóra se méltatja a nevetséges, tolakodó alakot, elnéz a feje fölött. A visszautasított férfi megbabonázva nézi az ékköves, ragyogó melleket, zavartan motyog és megszégyenülve süti le a szemét. Nincs megoldás. Suta élet. Se vele, se nélküle, mindhalálíg.

A nagyváros forgatagában, egy trafikban, egy árverésen közömbös idegenek találkoznak. Ki-ki be van zárva a maga börtönébe. Egymásra tett futó benyomásaik azonnal múlttá válnak. De a szorongató magány kapcsolatot keres: a férfi futó pillantása megakad a pulton keresgélő aranykarperces női kézen, s az benne is elmozdít valamit. A másik belépett az ő életébe és folyamatos jelenné vált. Mostantól fogva egyetlen célja van: kapcsolatba kerülni vele. Hiába szólal meg a józanész vészcsengője: „Vigyázz! Vigyázz! Nem neked való! Menekülj!” Késő. Már csak az ürügyet keresi, hogy a közelében maradhasson, hátha észreveszi őt, és megismerkedhetnek. Cigaretára gyújt, de a nő távozik, anélkül, hogy rápillantana.

A következő helyszín egy járdasziget. A nő leszáll egy villamosról és felszáll egy másikra. A férfi észreveszi, ő is felszáll, majd leszáll a nő után. Cigaretára gyújt. Kivárja, merre indul a másik, aztán nyomába ered. Már átlépte az illem és a jog határait. Tudja, hogy belegázolt a másik magánéletének szférájába, de nem törődik vele: meg kell hódítani!

A nő észreveszi, hogy követik. Megpróbálja lerázni magáról a tolakodó alakot. Megáll egy kirakat előtt, de a másik is megáll. Mint a görög tragédiákban a kórus, az útszéli fákról madársereg csicsergi fülébe a megsemmisítő szentenciát: „Szemtelen fattyú, kurafi! Miért zaklatsz egy úrhölgyet? Hordd el magad!”

A nő újra elindul és befordul az első mellékutcába. De az zsákutca, így kénytelen visszafordulni. Most szembe találja magát üldözőjével. A férfi megbabonázva nézi a vakító briliánssal ékesített kebleket és zavartan motyog néhány ügyetlen, kapcsolatkereső szót. Azonban a nő ingerült tekintete elsuhan a feje fölött. A félszeg kisember szégyenében megsemmisül. A hófehér keblek hóval borított hegyóriásokká nőnek, közöttük a ragyogó lenyugvó nappal. Majd az egyik csúcs meghasad, s mint egy parázna nő, feltárja bensejét, a benne rejlő hófehér márvány krátert.

A keresztény misztikusok lelki sötétségnek nevezik azt a gyötrelmes állapotot, amikor a teremtmény rádöbben Isten nagyságára és a maga semmiségére, az Ő szentségére és a saját bűneire. Úgy érzi, méltatlan az üdvösségre, kárhozatot érdemel és el is fog kárhozni. Ebben a vigasztalan nyomorúságban minden hiúsága, önhittsége, képzelt dicsősége megsemmisül, de a lelki szenvedésben megtisztulva méltó lesz a végtelen kegyelem befogadására.

A lélek sötét éjszakája nemcsak a misztikusok élménye. Minél közelebb jut az ember a tökéletességhez a tudásban, az alkotásban, a művészetben, a szeretetben, vagy a közjó szolgálatában, annál távolabb látja magát a céltől, annál jobban érzi, mennyire elmaradt a megvalósult mű a belső élménytől, az eredmény a szándéktól. A küzdelem eredménye csak a nagy hal partra vont csontváza, vagy Arany János Nessus-inge. Innen minden igazi alkotópálya beépített tragikum – és beteljesedése az alázatban és az egyszerűségben, ahogyan a formai tökéletesség elvesztésével az esetlegesben, a véletlenben, „a töredék foglatában” megszületik a teljesség, „az Atyaisten ígérete”.

A kortárs közvélemény és a kritika rendszerint értetlenül áll a formabontó mű előtt. Annak lazaságát és dísztelenségét hajlamos az öregkori elfáradás számlájára írni. Valójában az Apokrif, a Négy soros és a Kráter költőjének útja egyetlen töretlen, emelkedő ívet képez. A költő maga is tudatában volt ennek. Ezért lett a „Kráter” cikluscím, s egyben címe az életművét összegző kötetnek. Már elérte a célt: besűríteni a drámai költeményt a színpadi művek és film forgatókönyvek dőlőbetűs szcenikai utasításainak tömör nyelvén írt prózai monológba. Ezért mondta unokaöccsének a kézirat lezárásakor: „Több verset már nem írok.”

A költemény utolsó szava: „az üdvösségem” feloldja az érthetetlen drámai képsort. A vers a költő önvallomása, akinek James szavaival: „elérhetetlen vágyaktól vérzik homloka mély sebekben”. A teremtmény, „a szenvedő misztikus” panaszos imádsága ez a végtelenül szent, teremtő Istenhez.

Metafizika¹

Az első lépések

Általános bevezetés

A metafizika megközelítése, vagyis – fogadjuk el pillanatnyilag ezt a nem egészen pontos meghatározást – az az értelmi, filozófiai tekintet, melyet arra vetünk, ami nem kötődik szükségszerűen az anyaghoz, teljes mértékben és fenntartás nélkül bevezet minket a bölcsesség területére. Az igaz, hogy a természetfilozófia és az emberrel foglalkozó filozófia már bölcséleti megközelítések abból a szempontból, hogy a természet filozófiájának fényei világítják meg, de nem a szó értelmének teljes mélységében, mert nem visznek el a legmagasabb elvekig, vagy okokig, tehát nem visznek el minden létező első Okáig. A metafizikát azért mondhatjuk bölcsességnek fenntartás nélkül, mert pontosan a dolgok legmélyebb lényegére irányul és az első Okra, amely mindenre vonatkozik.

I. A bölcsesség általánosan használt fogalma

1. Mit nevezünk bölcsességnek?

Aquinói Szent Tamás azt mondja, hogy „a bölcs név azt illeti meg minden további nélkül, aki gondolkodásával a világegyetem célját, ugyanakkor mindennek az alapelvét keresi”.² A bölcsesség tehát tudomány, melynek tárgyát képezik a legfőbb okok, ennél fogva a legfőbb Ok, ami ugyanakkor mindennek a célja. Másutt hozzáteszi Szent Tamás, hogy egy ilyen tudomány, vagy egy ilyen tudás ezen kiválósága értelmében minden más ismerettel kapcsolatban rendező szerepet tölt be. Világos, hogy számára a bölcsesség először is tudomány, vagy tudás azzal a föltétellel, hogy nem modern, hanem arisztotelészi értelemben használjuk ezt a szót, ami szerint az a dolgok okainak szilárd és biztos ismeretét jelenti, vagyis megadja létük értelmét. A bölcsesség ebben az értelemben a legkiválóbb és legmagasabb tudomány. Pontosán azért, mert a legemelkedettebb okokra irányul, arra, ami a legmagasabb minden létezőben, minden egyébnek értelmet ad, tekintete egyetemes, lát minden létezőt, és megítélhet mindent. Ez az egyetemesség különbözteti meg a többi tudománytól, melyek a megismerés egy-egy sajátos területére korlátozódnak. A bölcsesség természetesen nem ismer minden dolgot a maga teljességében, de megítél mindent abban az értelemben, hogy

¹ Centre Independant de Recherche Philosophique, 1, impasse Lacordaire, 3108 Toulouse Cedex, 1994

² Contra Gentiles I.1.

tekintete minden létező dolog első Okára irányul, és szemei ezen első Ok tevékenységein nyugodhatnak. Másképpen mondva: a bölcsesség tárgya minden, ami van, de mindenben ami van, csak az első okokat keresi. Ezért lehet *iránymutató képessége és rendező vagy meghatározó tevékenysége* a nála alacsonyabb tudományokkal kapcsolatban.

Értsük helyesen ennek az iránymutató képességnek a lényegét! Tény, hogy a különböző tudományoknak nincs szükségük arra, hogy a tárgyak megértéséhez szükséges tevékenységre a bölcsesség készítse őket. Föl vannak szerelve mindennel, ami tárgyak eléréséhez a legszükségesebb. Amikor azonban a bölcsesség iránymutató és rendező képességéről beszélünk, ezalatt azt értjük, hogy a bölcsesség jelöli ki pontosan a tudományok tárgyait, és határozza meg azt a helyet, ami megilleti őket a tudományok ranglétráján. Úgyszintén a bölcsesség fölismeri a rendezetlenséget, ha valamely tudomány átlépi saját határait, hogy egy másik tudomány területét bitorolja. Egyébként, mivel a bölcsesség a legmagasabb okokra irányul, *közös célként* jelenik meg, ami felé konvergál valamilyen módon minden tudomány. Itt még azt is megjegyezhetjük, hogy a bölcsesség kijelöli a tudás egyes fokai számára az őket megillető helyet, így a tudományok belső rendjét is megvalósítja.

Ebben az értelemben a bölcsre jellemző a *rendezés*, a rendbe tevés. A bölcsesség azért tehet így rendet a különböző tudományok között, mert mindenekelőtt képes észlelni azt a rendet, ami magának a valóságnak a szívében van, képes megérteni a dolgok közötti kapcsolatokat, vagy magukban a dolgokban lévő összefüggéseket. Továbbá, amint láttuk, a bölcsesség azért is tehet rendet, mert képes fölfogni és kifejezni a létezők között azt a rangsort, ami fönnáll a dolgok és valamilyen elsődleges létező kapcsolatában. A rendtevés a bölcs számára az első, kétségbevonhatatlan elvek szerinti ítéletalkotást jelenti.

Szeretnék aláhúzni még egy, a bölcsességre jellemző vonást. A bölcsesség elsősorban kontemplatív – ezért beszélni fogunk *spekulatív* jellegéről – ami azt jelenti, hogy célja az igazság tiszta ismerete, mert a bölcsesség maga az igazság, és méltó arra, hogy önmagáért és önmagában szemléljük. Hogy a bölcsesség ugyanakkor gyakorlati is, vagyis bizonyos rend megteremtését szeretné az emberi életben, az onnan ered, hogy a bölcsesség magának a rendnek az elfogadása, egy előzetesen létező rendé, az isteni igazság fölismerése, és az afölötti meditáció. Szent Tamás azt mondja, hogy „a bölcsesség tiszte az igazság fölötti szemlélődés, főként az első elvtől kiindulva”, tudniillik az igazságot a mindenek első Okának függvényében kell szemlélünk, annak függvényében, akit az egész világ Istennek hív.³

Ki kell tartanunk a bölcsességnek ezen elsősorban kontemplatív hivatása mellett. Ez olyan hivatás, amelyből következik, hogy bár lényegileg intellektuális, de mindig magában hordoz egy affektív, érzelmi dimenziót. Szeretnünk kell az igazságot ahhoz, hogy az értelmet elvezessük az igazság ismeretéhez, és megfordítva: nem lehet ismerni és kontemplálni az igazságot anélkül, hogy ne szeretnénk, és hogy ne örvendeznénk ennek az ismerésnek. Az igazság kontemplációja kiapadhatatlan forrása a szeretetnek és az öröme. Kétségtelenül igen különböző szerepe van a szeretetnek a filozófiai bölcsesség, a teológiai bölcsesség valamint a misztikus bölcsesség esetében. Egyébként a bölcsesség mindig kontemplatív tevékenység, ezért nem lehet érzelmileg közömbös. A bölcsességben nincs helye az ismerés

³ Contra Gentiles I.1.

és szeretés eltorzulásának és szétválasztásának. A magas igazságok, amelyekből a bölcsesség él ugyanazok, amelyek elengedhetetlenek az emberi szellem élete számára, és az emberi szellem ezekkel a magas igazságokkal csak akkor élhet, ha szeretettel kapcsolódik hozzájuk.

2. A három bölcsesség és a bölcsesség egysége

Már céloztam a bölcsesség három nagy típusára, ezek: a metafizikai bölcsesség, amiről a továbbiakban szó lesz, továbbá a teológiai bölcsességre és a misztikus bölcsességre. Míg a metafizikai bölcsesség teljes egészében racionális, egyedül a természetes ész fényénél bontakozik ki, nem ugyanez a helyzet a másik két bölcsesség esetében, melyek mindegyike, jóllehet különböző módon, de a hit természetfölötti fényénél nyílik meg előttünk.

A keresztény teológiai bölcsesség a hitből ered, ahonnan alapelveit nyeri, amely hit megvilágosítja az értelmet. Semmi sem tartozik szorosabban a hithez – amennyiben az az értelem aktusa –, minthogy átlépjen az értelmi tevékenység területére, s ott megkísérelje kibontani a Kinyilatkoztatásba foglalt valóságot. Így a természetfölötti teológiai gondolkodás tárgya Isten a hitünk számára kinyilatkoztatott bensőséges misztériumában, tudniillik az Atya, a Fiú és a Lélek szentháromságos életének misztériumában. Ettől lesz sokkal tökéletesebb bölcsesség, mint a metafizikai bölcsesség, amely teljesen racionális és nem érheti el a Háromszemélyű Istent.

Ami a keresztény misztikus bölcsességet illeti, az még kiválóbb, mert az isteni, természetfölötti szeretetből ered, és a Szentlélek sugalmazására lehetővé teszi, hogy a lélek belépjen a Szentháromság mélységeinek affektív megtapasztalásába. Az értelem itt kétségtelenül teljes egészében felemelkedik a fogalmak világa fölé a szeretetteljes, teremtményi azonosság által oly módon, hogy az az ismerés, amit ez a gyümölcsöző tapasztalat terem a lélekben, megfogalmazhatatlan és kimondhatatlan. Mindazonáltal ennek az ismerésnek a hitben van a forrása, ott fejlődik, és a hitből nyeri bizonyosságát. Azt a bizonyosságot, melyet nem erősít meg az isteni lényeg szemtől-szembe való látása, mely még a remény tárgya, de amelyet megerősít az új éleslátás, amit a hit a megtapasztalás legmagasabb pontján bont ki belsejéből a szeretetben. Ezek az igazságok, amikhez a hit erősen hozzáisimul a maga emberi és fogalmi módján, a lelket szinte lánggra lobbantják, mielőtt képes lenne őket szavakba önteni. A léleknek erről minden tisztán fogalmi ismereten túli tudása van.

Ezt a három, egymástól sajátosan különböző bölcsességet nem kell egymástól elkülönültekként tárgyalni. Abban a lélekben, amelyiknek szerencséje van mindháromat birtokolni, ezek élő kapcsolatban vannak egymással. Ily módon beszélhetünk a bölcsesség dinamikus egységéről. Egészében véve e három: a metafizikai bölcsesség, a teológiai bölcsesség és a misztikus bölcsesség együtt alkotja a keresztény bölcsességet. Kétségtelenül, a metafizikai bölcsesség, mivel tisztán racionális, önmagában éppúgy nyitott a hívó ember felé, mint afelé, aki nem hisz, de teljesen hűséges ahhoz, amit az értelme természetének megfelelően fölfed számára. Azonban a keresztények számára, akik előtt a hit bölcsességének teljes mezeje nyitott, fölfoghatatlan ugyanazon egység értelmében, amihez normálisan tart a bölcsesség gyakorlata, hogy a filozófia beteljesedhet a teológiai tapasztalattól elkülönülten.

Mindent összevetve ez utóbbi nem jöhet létre anélkül, hogy igénybe ne venné egy jól kidolgozott filozófia szolgálatait. Egyébként pedig a teológia csupán a misztikus bölcsesség vonzásában bontakozhat ki teljes bölcséleti gazdagságában. A bölcsesség egysége tehát a valóságban három, egymástól különböző, a lélekben azonban dinamikusan egyesült tudomány egysége. Így a tudományoknak ez a különbözősége az egyetlen bölcsességet szolgálja, aminek kibontakozását a maga módján mindegyik elősegíti. Eszerint egyedül a metafizikai bölcsesség az, amelyik nem a hit fényét, hanem csupán a természetes ész fényét hívja segítségül, amiről az alábbiakban szó lesz. Most tehát meg kell próbálnunk pontosan meghatározni a természetét.

II. A metafizika, mint tudomány és bölcsesség

Mi tehát a metafizika? Vajon egy valamelyes alappal rendelkező vizsgálódásról van szó, egy szigorú gondolatmenetről, amely egy jól kidolgozott és rendszerbe foglalt tudományhoz vezet? Vagy egy magasan szárnyaló okoskodásról, melyben a szellem felszabadítaná teremtőképességét és szabad folyást engedne a képzeletnek? És ha valóban tudásról van szó, minősíthetjük tudománynak, pontosan a fentebb jelzett arisztotelészi értelemben és bölcsességnek? Más szóval, az ilyen típusú ismerettel kapcsolatban jogosan beszélünk „metafizikai tudományról”, vagy „metafizikai bölcsességről”?

Történelmileg, ezt jól látjuk, az antik Görögország első gondolkodói mitikus módon fejezték ki metafizikai meggyőződésüket. Meséket, a teremtő képzelet alkotásait recitálták, melyek megengedték a szellemnek, hogy kifejezésre juttassa a legkifejezhetőbb valóságokat. Költők voltak, vallásos hagyományok előadói. Gondoljunk Homéroszra, vagy Hésziodoszra, akikről mint teológusokról beszélt Arisztotelész. A görög filozófia, a szó szigorú értelmében véve – Arisztotelész szerint – csak a milétozi Thalésszel kezdődött, aki Jézus Krisztus előtt a VII. és VI. században élt (624-546). Tehát a görög gondolkodás csak lépésről-lépésre szabadult ki a mitikus kifejezések köréből. A legnagyobb tisztelettel kell viseltetnünk ezért iránta. Maga Platón nem habozott ajánlani a híres mítoszokat – gondoljunk Phédon és a Köztársaság eszkatológiai mítoszára –, arra szánva őket, hogy illusztrálják filozófiájának nagy témáit. Platón számára a mítoszok mást jelentettek, mint egy révült képzelet termékeit. Azok az emberiség spontán bölcsességét fejezték ki.

Az etnológusok modern kutatásai igazat adnak Platónnak, amikor arról biztosítanak minket, hogy a mítoszoknak van értelme, értéke a gondolkodás számára. Arra szolgálnak, hogy kifejezzék egy többé-kevésbé széles népcsoport vallásos érzéseit és hitét. A mítosz nem vezethető vissza a képzelet merő termékére, vagy egyszerű allegóriára. Az emberi öntudat egyfajta normális kifejeződéséről van szó, amely öntudat erőfeszítést tesz arra, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel megfogalmazza azokat az erkölcsi, szellemi és vallásos értékeket, amelyek az emberi életnek a legmélyebb értelmét adják. S ez az, amiről a metafizika tudományosan szól, és azt fogja *másként* elmondani, amiről a mítoszok beszélnek, de nem mond szükségszerűen többet, mint amit azok megkísérelnek átadni.

Első közelítésben tehát azt mondjuk, hogy a metafizika úgy mutatkozik be, mint a természetes rendben a legmagasabb tudomány, amihez általában csak legutoljára jutunk el. Következésképpen túl van azon, amit a világról, a fizikai természetről való első figyelmes vizsgálatok tanítanak (és amit azok legalábbis nagy vonalakban feltételeznek). Tehát *metafizika*. Az egyetemes filozófiai nyelven a pontosság kedvéért hozzátesszük, – bármit valljon is az ember egy ilyen tudomány érvényességéről vagy érvénytelenségéről –, hogy a metafizika a filozófia legmagasabb része, amely arra törekszik, hogy a dolgok legmélyebb értelmét vagy végső elveit megadja.

Másként fogalmazva, a metafizika a fizikán túli rend biztos filozófiai szaktudománya, amely egyszerre követeli meg az alábbiakat:

a.) a szigorúan tudományos bizonyosságot, abban az értelemben, amit Arisztotelész adott a tudomány szónak, tudniillik, hogy az egy, az okok feltárása által valódi magyarázatot adó ismeret;

b.) a valódi egyetemességet, ami uralkodó tudománnyá teszi.

A metafizikának ez a kettős igénye egyfelől a tudományos bizonyosságra, másfelől az egyetemességre királyi tudományt csinál belőle, s ez nem illúzió. Ténylegesen vannak olyan problémák, melyeket az összes többi tudomány érintetlenül hagy, melyektől azonban az emberi értelem nem tudja magát távol tartani. A logika a fogalmak rendjét tanulmányozza, a kísérleti tudományok meghatározzák az érzékelhető jelenségek kapcsolatait a mozgó, változó lét, röviden a testi lét szemszögéből, a matematika a mennyiségi oldalt tárja föl, és arra korlátozódik. Mindezekben a tudományokban meghatározott, világos létadottságok kerülnek tanulmányozásra: testi és mozgó létezők, vagy mennyiségi létezők. De ki fog nekünk arról beszélni, ami közös mindezekben a létadottságban, arról, amitől létező egy létező? Vajon azokban a meghatározott létezőkben, amelyekkel a különböző tudományok foglalkoznak, nincs semmi közös, tehát tisztán *egymástól független* tudományok tárgyai? Vagy van bennük egy egyetemes érvényű és analógiás elem? Hasonlóképpen, ki mondja meg nekünk, hogy a világnak van-e elégséges értelme, létezik-e Isten, vajon szellemi-e a lelkünk, és egyáltalán, mi az, hogy szellemi természet? Ki mondja meg nekünk, hogy mi az igaz, a jó, a szép? Íme egy sereg kérdés, melyekre a szellem valóban szomjazza a választ – az etnológia, a civilizációk és a gondolkodás története a maga módján támogatja a szellemet ebben keresésében –, s ezek tisztán metafizikai kérdések.

Ezek a metafizikához tartozó kérdések, melyek túlhaladnak a különböző rész-tudományok keretein, elkerülhetetlenek. Ha visszamegyünk bizonyosságaink alapjain, szükséges meggyőződnünk azok értékéről, s föl kell tennünk néhány alapkérdést, melyek megszöknek a résztudományoktól, meghaladják azok illetékességi körét. Egyébként szellemünk mindig fölteszi az okokra vonatkozó kérdést és mindig elérkezik oda, hogy rákérdezzen mindenenek végső Okára, nem csupán a lét ilyen vagy olyan meghatározottságának az okára, hanem a létnek, mint létnek, *a létezőnek az okára, amint az minden további nélkül létezik*.

Pontosan ez különbözteti meg a metafizikát az összes többi tudománytól. A többi tudomány a létet nem mint létet vizsgálja, amikor pontosabban meghatározná a létezőt, mint

létezőt, hanem csupán mint *ilyen* vagy *olyan* létezőt vesz szemügyre, például a matematika tárgya egy bizonyos, ti. mennyiségi létező. Ezek a résztudományok tehát egy olyan tudományhoz utasítanak minket, amely bizonyos egyetemes módon veszi fontolóra a *létezőt, mint létezőt*. Az egyes tudományok közötti különbségeket, amint látni fogjuk, magyarázza az absztrakciónak az a foka, amely létrehozza őket.

Pillanatnyilag elégedjünk meg azzal, hogy a metafizika tudománya, vagy a metafizikai bölcsesség elvonatkoztat minden anyagitól, vagyis intellektuálisan elhagy minden anyagit, amikor a maga sajátos módján vesz szemügyre a létezőket. És csak azt tartja meg, aminek köszönhetően egy létező létezik a maga mély, érzékelhetően túli, fizikán túli, metafizikai valóságában. Tárgya tehát a létező, mint létező, vagy ha jobban tetszik így kifejezni: *a létező, amennyiben a létezés aktusát gyakorolja*.

Az igaz, hogy egy ilyen meghatározás nem mond előre semmit mindarról, amit a metafizikai kutatás magában hordoz. Nem tesz mást, mint absztrakt és bizonytalan módon lehatárol egy olyan területet, amely nyilvánvalóan nem tartozik egyetlen tudományhoz sem, és amelyik mindegyikükénél egyetemesebb. Mivel arra irányul, ami a dolgokban a legegységesebb és leggyökeresebb, a végső magyarázatok, vagy az első okok tudománya, s ebből a szempontból méltán megérdemli a bölcsesség nevet.

III. A metafizika felosztása

Ha a metafizika a véges vagy lehatárolt létezőnek, mint létezőnek, valamint mindenek első Okának – amiben mindenki az istenit ismeri fel – a tudománya, akkor két nagy momentumot, vagy két nagy, egymástól különböző és elválaszthatatlan részt tartalmaz:

az egyik rész a létező – amit külső és belső tapasztalatunk mezején megragadunk –, mint létező tanulmányozásának lesz szentelve. Ezt nevezzük *ontológiának* (a görög *on*, *ontos* = lenni ige jelen idejű melléknévi igeneve, és a *logos* = értekezés, tanulmány, tudomány szavakból), *léttudománynak*.

Az így ismert véges létező szemlélésével fölemelkedhetünk az első Okhoz, aki Isten, és ez lesz a metafizikának az a része, amit *racionális vagy természetes teológiának* nevezhetünk, – így megkülönböztetve a kinyilatkoztatott hit fényében kidolgozott természetfölötti teológiától. A teológia, ami etimológiailag azt a tudományt (*logos*) jelenti, melynek tárgya Isten (*theos*), a metafizika legfontosabb része. És csakugyan, a véges létező tanulmányozása csak magának a fönnálló végtelen Létnek, aki Isten, a tanulmányozásával válik teljessé, az első kutatás a második által teljesebb ki egészen. A metafizikai gondolkodás egész dinamikája az első Oknak – aki Isten – intellektuális, teológiai felfogása felé tart. Így határozza meg Szent Tamás a metafizika tudományát, vagy az első filozófiát. Ez – mondja ő – *teljes létértelmét Istennek, mint végső céljának a megismerésében találja, neve ezért isteni tudomány*.⁴ Ebben az értelemben mondhatjuk, hogy a metafizika *théo-onto-logia*.

⁴ Contra Gentiles III. 25.

Végezetül a metafizikai vizsgálódásnak van egy önvizsgáló és kritikai része, az *ismerés metafizikája*. Ezt csak a végén tárgyaljuk majd, mert a szellem szerezzon előbb jártasságot annak megismerésében, ami van, hogy azután vizsgálódva rákérdezzen arra, hogy milyen a természete és az értéke a megismerés valósággal való kapcsolatának. A metafizika e harmadik részének a tárgya tehát az emberi megismerés misztériumának és valódi értékének a vizsgálata lesz.

Ez tehát a következő előadások általános terve. Megkíséreljük szabaddá tenni az utakat azokra a nagy kérdésekre adandó válaszok számára, melyeket az értelem tesz föl a dolgok valóságának színe előtt, és különösen a legnagyobb kérdésre, a kérdések kérdésére adandó válasz számára: mi a lét? Mi a meglévő, vagy létező? Mit jelent létezni: az emberi személy számára, amik mi vagyunk, az országutak kavicsai számára, az utakat szegélyező fák, az ágaikon éneklő madarak számára? Mindezekben a létezőkben igen különbözőképpen valósul meg a lét vagy a létezés misztériuma, és mégis mindig magának a létnek vagy létezésnek a közös misztériuma valósul meg ilyen vagy olyan módon. Engedjük, hogy ez a misztérium tanítson minket önmagunkról, iratkozzunk be e misztériumnak önmagunkról tanító iskolájába.

A lét misztériuma fölötti elmélkedés a teljes bölcsességet, a keresztény bölcsességet hordja szívében, és őrzi minden múlt, jelen és eljövendő nemzedék számára. Meghívja mindazokat, akik szeretnék arra szentelni magukat, hogy kibontsák a lét misztériumát illető gondolatokat, és tudománnyá, a metafizika tudományává alakítsák azokat. Könnyen lehet, hogy a holnap embere a pusztta túlélésért lesz kényszerítve arra, hogy metafizikussá váljon.

Első fejezet

Belépés a metafizika területére

Nem hatolhatunk be a metafizika területére anélkül, hogy meg ne kísérelnénk jól meghatározni a belépés módját és azt, hogy mit is jelent önmagában egy ilyen belépés. Ha végül is igaz az, hogy a metafizika tudományának tárgya maga a létező, mint létező, az első Ok megismerésének szándékával helyén való elgondolkodni azon a módon, ahogyan a metafizika intellektuálisan megragad egy ilyen tárgyat, azon a módon, ahogyan megközelíti azt és valamiféle kapcsolatba lép vele. Látni fogjuk, ez egy értelmi fölfogásban történik, következésképpen a metafizika kiindulási pontja az értelmi fölfogása annak, ami van, amennyiben *van*. Pontosítanunk kell még, hogy mit értünk ezen, és hogyan lehetséges egy ilyen értelmi fölfogás vagy megragadás.

Ebből a célból legelőször megkíséreljük meghatározni a metafizikus alapvető magatartását a valóság megközelítésében. Ezzel a magatartással kapcsolatban kell megfontolnunk azt az értelmi aktust, ami által az értelem behatol annak sajátos misztériumába, ami a lét maga. Így jobban megvilágíthatjuk a metafizika tárgyának sajátos eredetiségét, és megsejthetjük azokat a különböző síkokat, amelyeken egy ilyen tudomány *az első, ontológiai részében* megoszlik.

I. A metafizikus alapmagatartása: a valóság elfogadása

Nem kell sokat bizonygatnunk azt a tényt, hogy a metafizika területére történő belépés a szellem bizonyos magatartását igényli. És ez a magatartás gyökeres nyitottság és rendelkezésre állás afelé, ami van. Természetesen jól kell érteni egy ilyen elfogadó beállítottságot, amely kitárja a kaput a figyelő értelem tekintete számára. Ez nem tiszta passzivitás. A szellem számára ez előkészület arra, hogy befogadja mindazt, amit a dolgok mondani akarnak nekünk. Ez nem egy tisztán passzív, lajstromba vevő képesség megnyilvánulása, ez egy nemesség kifejeződése, az ismerés nemességének a megnyilvánulása, egy teljesen belső aktivitás megnyilvánulása, ami által a gondolkodó alany nem hoz létre semmit, hanem egyszerűen arra törekszik, hogy a saját maga belsejében váljék tökéletesebbé, elérve a tőle különbözőt és anyagtalantul egyesülve vele.

Vegyük észre, hogy ezt a létező dolgok iránt megnyilvánuló elfogadó magatartást készíteti és igényli a keresztény bölcsesség dinamizmusa, a maga természetfölötti és evangéliumi forrásaiban. Igen, a hit minket kontemplációra készítet és teljes megnyílásra az értelmünk és szeretetünk életereje számára felajánlott Misztériumok valósága előtt. Ez a befogadásnak és elfogadásnak ugyanaz az állapota, mellyel a keresztény bölcsesség metafizikai szintjén is találkozunk. Az értelem nyitottságáról van szó, az értelemnek *tisztán természetes fényében*, annak misztériuma felé ami van, ami *természetesen elérhető az eszünkkel*. Mindenesetre ez a mély harmónia a hit emberének és a metafizikusnak a szellemi beállítottsága között – számolva a lényeges különbségekkel – megengedi számunkra, hogy a

filozófia művelésében Jacques Maritain szavaival „evangéliumi jegyet” ismerjünk föl. A metafizika realizmusa tükrözi Jézus realizmusát, aki a kiszáradt fügefát szemléli, vagy a mezők liliomait nézi, vagy azokat az embereket, akik felfedik a megbocsátás utáni szomjúságukat, amivel befogadhatják az Ő irgalmas szeretetét. Krisztushoz hasonlóan, akinél a keresztény hit a leghétköznapibb tanítás mögé rejti a legmélyebb misztériumokat, „ebben a kicsi *'van'* szóban, ebben a mindenek között legközönségesebb, mindenütt és mindenkor használt szóban ajánlja magát rejtetten, nagyon rejtetten a lét misztériuma, amit a metafizikus az általános ismerés leghasználtabb tárgyától indít el, annak hétköznapiságából vonja ki, hogy szemtől szemben lássa”.⁵

Ahhoz, hogy a metafizikus meg tudjon nyílni a létező vagy a létezés metafizikai felfogása számára, szükséges bizonyos alapmagatartás, amely lényegében a befogadásra való beállítottság. „El kell érni – mondja továbbá Jacques Maritain – egy bizonyos szintű értelmi tisztaságot, és eléggé rendelkezésre állóvá, eléggé üressé kell válni ahhoz, hogy az ember *meghallja*, amit a dolgok suttognak, és *hallgatózzon*, ahelyett hogy válaszokat fabrikálna”⁶. A metafizikus, ha elmélni akar a létezőn, amint az van, vagy gyakorolja a lét aktusát, figyelnie kell a dolgok nyelvére, mert a dolgokban valósul maga a lét-aktus, a létezés aktusa. Nem arról van szó, hogy uraljuk a dolgokat, hanem arról, hogy befogadjuk jelentésüket. Semmi sem lenne ellentétebb a metafizikai szándékkal, mint annak az ajándéknak a visszautasítása, amit a létezőktől kapunk, amikor azok szabadabbá teszik magukat intelligenciánk tekintete számára. Lelkünknek éberem kell figyelnie hívásukra. Hogyan beszélhetünk a lét misztériumáról, ha nem vagyunk készen arra, hogy lelkünk csendjében befogadjuk?

A lét, a létező, mint létező szellemi megragadása tehát mindenekelőtt megkívánja, Aimé Forest szavaival élve, „a lét elfogadását”⁷. Ez olyan, „aktív és figyelmes csendben” történő elfogadás, amely megszabadítja a szellemet a metafizikai lépések kiinduló pontjánál mind a megvalósítás, létrehozás kísértésétől, mind a pusztá passzivitástól.⁸ A metafizikus nem maga állítja elő a tárgyát, ő kapja azt, és nem passzívan, hanem élettelen, szellemének teljes nyitottságával fogadja. Az itt megnyilvánuló kontemplatív életerő és aktív figyelem tanúskodik arról a harmóniáról, amely állandóan a valóságra nyitott, önmagába be nem zárkozó *értelem* nemessége és a tekintete elől magát ki nem vonó *lét* nemessége között.

II. A létezésre vonatkozó ítélet és a létező, mint valóság, intellektuális megragadása

1. Az intuitív felfogás

A metafizikai megismerés tehát bizonyos értelmi felfogással kezdődik, annak a megragadásával, ami van, ami valóság. Ezt a felfogást, abban a mértékben, ahogyan megelőz

⁵ Maritain, J.: *Sept leçons sur l'être*, OEC, V. p. 618

⁶ Maritain, J.: OEC V. p. 576

⁷ Forest, Aimé: *Du consentement à l'être*, Paris, Aubier, 1936.

⁸ vö. Maritain, J.: *Sept leçons sur l'être*, OEC, V. p. 576.

minden gondolkodást, mindenek előtt intuitívnak vagyis közvetlennek mondhatjuk. Egyébként az értelem természeténél fogva intuitív, mivel semmit nem ismer anélkül, hogy ne látná. A mindennapi nyelvben, ha megértettünk valamit, nemde azt mondjuk spontán módon, hogy *látom*? Ebben az értelemben mondhatja Szent Tamás, hogy minden okoskodás intuícióval kezdődik – minden okoskodásunk valami olyan dologtól indul el, amit megláttunk, – talán egy előző eszmefuttatás végeredményeként – és új intuícióhoz vezet, annak intuíciójához, amit a végkövetkeztetésben látunk vagy fölfogunk. Így minden metafizikai tárgyalás előtt van egy bizonyos látásunk vagy intuíciónk arról, ami van, mint létező, ami gyakorolja a létezés aktusát. Ez az intuíció bizonyára nem tárja fel egy csapásra mindazt, amit ez a létmisztérium magában foglal, de hozzásegít egy bizonyos kezdeti észleléshez.

2. Néhány tanúvallomás

Megkíséreljük pontosítani, hogy a lét-aktussal kapcsolatban mit jelent a létező intuíciója.

Előbb azonban bemutatunk néhány tanúvallomást arról, hogyan nyilvánul meg ez az intuíció bizonyos hirtelenséggel – ami nem következik be minden esetben –, szinte, mint egy „egzisztenciális sokk”. Jacques Maritain szívesen hangsúlyozta ezt a megvilágosító, villámló karaktert, amely a metafizikai intuíciót jellemezheti. Így fakadhat föl ez az intuíció „hirtelen, mint egyfajta természetes kegyelem, egy fűszál láttán, vagy egy szélmalom láttán, vagy az én valóságának hirtelen észlelésekor”, vagy származhat még „attól a határozottságtól, amivel a tőlem független dolgok léte hirtelen élem toppan, saját lételemet magányába és törekénységébe vetve”.⁹ Erről tanúskodnak az alábbi vallomások.

Az első tanúvallomás Raissa Maritainé. Ő maga meséli el a saját lét-aktusát illető tapasztalatát:

„Sokszor megtörtént velem, hogy egy hirtelen intuíció segítségével tapasztaltam meg a lételemet, annak az elsődleges mély elvnek a valóságát, amely engem a semmin kívülre helyez. Hatalmas intuíció ez, hevessége néha megriasztott. Ez nyújtotta számomra először a metafizikai abszolútum megismerését.”¹⁰

Nagyon közeli ehhez a második tanúságtétel, mely a német romantikus költő, Jean-Paul Richter önéletrajzából való:

„Még gyermekkoromban, egy reggel a házunk küszöbén álltam és balra tekintettem a farakás felé, amikor hirtelen, mint egy villám az égből, jött a gondolat: *én vagyok*, ami attól fogva nem hagyott el; az énemet magát láttam meg első alkalommal és mindörökre.”¹¹

Legyen szabad itt megemlítenem még Julien Green tapasztalatát, melyet az önéletrajzában ír le. Ez nagyon hasonlít az előzőekhez, és nagyon érdekes, mert Jean-Paul Richterhez hasonlóan olyan valakitől származik, aki nem filozófus, és ezt mondja:

⁹ Maritain, Jacques: *Court Traité de l'existence et de l'existant*, OEC IX. p.30.

¹⁰ Maritain, Raissa: *Nagy barátságok*, Bp., Szent István Társulat, 1986. p. 94-95.

¹¹ idézi J. Maritain: *Sept lecons*, OEC, V. p. 575.

„Kifejezhetetlen boldogságban éltem, melynek emlékét soha nem veszítettem el. A szeretet bennem és körülöttem olyan volt, mint a levegő, amit belélegeztem. De úgy öt éves korom körül egyfajta katasztrófa történhetett, aminek az értelme megszökött előlem. Hirtelen, éjfél után a sötét ég felé fordítva fejemet, egy mérhetetlen és gyengéd jelenlétet éreztem. Kétségtelenül hónapok múltak el ezután, amikor egy pillanatban, melyet nem tudok pontosan meghatározni, az ablak előtt ülve hirtelen tudatossá vált bennem a létezés.

Minden ember megismeri ezt a kiváltságos pillanatot, amikor hirtelen a világ minden dolgától különválasztottan érzi magát azon tény által, hogy ő önmaga és nem az, ami körülveszi őt. A szakemberekre hagyom annak a gondját, hogy megmagyarázzák ezeket a dolgokat, melyeket megvallom, nem látok világosan. Amit emlékezetemben őrzök a magam számára, az az, hogy abban a pillanatban kiléptem a paradicsomból. Szomorkás óra volt, amikor az első személyű egyed megtette az emberi életbe történő belépését, hogy ott féltékenyen őrizze helyét az utolsó leheletig. Biztos, hogy ezután is voltam boldog, de nem úgy, mint azelőtt az Édenben, ahonnan kivadászott minket az *Én*-nek nevezett villámló angyal.”¹²

Hogyan hagyhatnám figyelmen kívül egy filozófus néhány sorát, hiszen Jean Guiltonról van szó?

„Egy lakásban látom magamat, amelyet emlékeimben őrzök. Átjár egy nagyon idegen, szinte elviselhetetlen, hirtelen, káprázatos és fokozatosan elenyésző érzés: a *létezés* egyszerre kegyetlen és felséges érzése.

Saint-Etienne-ben voltam, a Bourse utca 22-ben. Egy napon, hétéves koromban, rémület, vagy inkább az egyedüllét érzése kerített hatalmába. Nézve a napfényt elnyelő fehér falat, egy idegen, meglepő, édes, lesújtó – egyik szó sem segíthet itt –, érzés töltött el, az, hogy *létezem*. Tudtam, hogy *vagyok*. Vagy inkább: *létezem*. Ezeket a fogalmakat – melyek napjainkban közhellyé váltak –, sejtettem meg. Ez a benyomásom, hogy létezem, hét éves koromban nem vallásos benyomás volt; nem gondolom, hogy ennek bármilyen kapcsolata lett volna Annak a létezésével, akihez minden este imádkoztam. Ez a *létezés* érzése volt, annak tiszta állapotában.

Mint minden emberben ezen a világon, életem minden pillanatában bennem is fölbredhet ez a léttől való rémület, anélkül, hogy tudnám az okát.”¹³

Idéznék még egy utolsó és megindító önéletrajzi tanúvallomást. Etienne Gilson halála után publikált művéből való. Itt tehát ismét egy filozófus beszél:

„Nem tudnám pontosan megmondani, hány évesen tapasztaltam a következőt. Egyébként oly különböző formákat ölthet, és annyi mással keveredhet ez a tapasztalat, hogy oktalanság lenne első fölbukkanása időpontjának meghatározására törekedni. Amennyire mégis emlékszem, nem tartott hosszán a meglepetésem afölött, hogy létezem, sem afölött, hogy más dolgok is vannak. Ellenkezőleg, semmi sem tűnt számomra természetesebbnek. Úgy tűnik nekem, hogy csak 14 éves korom körül kezdtem nagy igyekezettel dolgozni azon, hogy egyetlen utat, ösvényt, csúcsot és völgyet se hagyjak felderítetlenül, ami csak megközelíthető

¹² Green, Julien: *Jeunes années, Autobiographie I*, Paris, Seuil, 1984. p. 22-23.

¹³ Guilton, Jean: *Une siècle, une vie*, Paris, Robert Laffont, 1988. p.17.

volt számomra, az apai háztól elindulva a nyári szünetben, s annak észrevételével fejeztem be útjaimat, hogy e föld minden szögletének megismerése iránti szenvedélyem nem fejezett ki mást, mint az irántuk való szeretetemet. Szennvedélyes, féltékeny szeretetet, ami átöleli a fákat, köveket, ami még annyi év után is fölébred bennem. Néhány kiválasztott hely egyedülálló emléke, mint az a mély zsilip nyugodt víztükrével a magas nyárfa alatt, vagy mint az a váratlan találkozás a júniusi napon a vanília illatot árasztó kis vad orchideákkal a sziklapad magasan.

Jó néhány évben így éltem át hosszú hónapokat, elmerülve a létezők tömkelegében, szinte megrészegevedve jelenlétük felsorolhatatlan sokaságától, de a léttel csak később találkoztam, amikor tudatos erőfeszítés vagy külön szándék nélkül észrevettem, hogy ha minden évben ezzel a türelmetlenséggel várom azt a pillanatot, amikor újra meglátom ezeket a dolgokat, ez azért van, mert szeretem őket. Nem hasznos voltuk, sem pedig szépségük miatt szerettem őket, mert egyikük sem szolgált nekem semmire, s többségük szép sem volt. Egyszerűen a létüket ismertem föl. Végtelenül hálás voltam nekik a létükért, főként a legegyszerűbbek létéért, melyek a nemlét fölötti alázatos győzelmükben valósították meg a létezés csodáját.

Nem tudom, miért nem beszéltek nekem soha erről a meglepetésről. Néhányuk értelmes volta és szépsége gyakran mély csodálatot vált ki belőlem; eltűnésük meggyötör, olykor felháborít, mint egyfajta botrány. De kétségtelenül a létezésük mellett sok mást is csinálnak, s a bennük lévő sok csoda elrejtje előttünk a legalapvetőbbet, a létezésüket. Ezzel szemben annak mértékében, ahogyan az ember leereszkedik a létezők rangsorában egészen az alázatos kovakőig, amire senki nem gondol, ami nem mond semmit, nem csinál semmit, csupán a létét teszi valaminek, ami van, az ember közelít ahhoz a ponthoz, ahol mivel nem marad semmi más látnivaló, lehetetlen, hogy vak maradjon azon evidencia előtt, miszerint még ha semmi mást nem is csinálnak, kivétel nélkül minden létező legalább azt teszi, hogy van.

Mondom, úgy tizennégy vagy tizenöt éves lehettem, amikor erre a felfedezésre tettem szert, és be kell vallanom, hogy soha nem szűntem meg csodálkozni e fölött. Felsorolhatnék személyes emlékeket, hogy megmutassam, milyen mély volt bennem ez az érzés. Van még belőlük, de az efféle anekdoták inkább megmosolyogtatnak, és nem bizonyítanak semmit. De bizonyítékként hivatkozhatom valaki nálam sokkal nagyobbra. Még fiatal filozófiatanárként, emlékszem, gyakran mondogattam tanítványaimnak, hogy szememben a legfőbb filozófiai kérdés annak a megismerése, hogy „miért van inkább valami, mint semmi”. Már nem emlékszem, hogy olvastam-e Leibniznél, annyira az enyémmé vált ez a kérdés, mintha spontán módon fakadt volna saját gondolkodásom mélyéből, túl bensőségesen az enyém ahhoz, hogy valaha is mástól kölcsönözhettem volna. Csak később, Martin Heidegger írásaiban fölfedezve tudatosítottam akaratlan tolvajlásomat. E mondat leírásához Leibniz kétségtelenül ismerte ezt a megdöbbenést ezzel a csodálatos aktussal kapcsolatban, amit mi létnek hívunk, aminek erejében mondjuk a létezőkről, hogy vannak.”¹⁴

¹⁴ Étienne Gilson: *Constantes philosophiques de l'être*, Paris, Vrin, 1983. p. 145-147.

Kétségtelenül, ezeknek a tanúvallomásoknak többsége megegyezik a létet vagy létezését illető saját tapasztalatunkkal. A metafizikai tapasztalat – láttuk az utolsónak idézett szövegből – irányulhat bármilyen létre vagy létezőre, amiről határozottan fölfogtuk, hogy a nemléten kívülre lett helyezve egy energia által, ami az ő lét- vagy létezés-aktusa. Ismételjük: villámszerű tapasztalatról van szó. Ebből nem kell arra következtetnünk, hogy a metafizikai intuíció megköveteli egy villám hirtelenségét. Ez az intuíció érkezik a körülöttünk lévő létezők érzéletes megtapasztalása fölötti meditáció eredményeként, vagy egy elvonatkoztató reflexió által, és általában így is érkezik. Ez nem lesz kevésbé kényszerítő és varázslatos abból a szempontból, hogy fényével ihlessen, tápláljon minden további intellektuális előrehaladást, bár kétségkívül, ez rögzösebb út lesz.

**Részletek a 101. Füzetből
1992**

Ha mély és gazdag bölcséleti ismereted van az *emberről* (az ember-mivoltról) — és még inkább, ha hozzájárul ehhez a hitismeret és a hittudomány —, akkor mélyebben és igazabban ismersz bárki emberfiát, mint ama ismeret nélkül őt saját magát. (A hitismeret egymaga is megadja azt a többlet-ismeretet.)

*

Vannak, akik nagybecsüléssel, sőt lelkesedve hivatkoznak az Evangélium tanítására Jézus különösebb említése nélkül. Ez a tanításuk azonban csak akkor életadó, ha Jézushoz vezet és a Vele való szeretettel teli azonosulást eredményezi – a kölcsönös egymásban-levést, -élést. (Vö. Jn 15, 4-5) A Kereszténység az a tan, tanítás („ideológia”), mely értelmét, értékét veszti a szerzőjével való életközösség nélkül. A tan és szerzője szétválaszthatatlan kapcsolatban van, s ebben a tan függvény-jellegű, jelentőségű.

*

Egy népet csak akkor nem lehet akár nacionalizmussal, akár valamilyen ideológiával félrevezetni, elbódítani és embertelenségekbe vagy háborúba belerántani, ha tudatában és közösségi élményében uralkodóan meghatározó erejű a legmagasztosabb rendeltetésének átélt tudata: hogy az Isten országa, az istenuralom egyre teljesebb érvényesülésének a szolgálatára van hívva, rendelve. Akkor csak olyasminek adja át magát, ami ezzel a legmagasabb rendeltetésével megegyezik.

Azok a legkiválóbb államvezetők, népnevelők, szellemi irányítók, akik képesek kifejleszteni népükben ezt a mindent éltetni, megnemesíteni, szabályozni és kiegyenlíteni tudó közösségi élményt.

*

Az *iparosodást* arra hivatkozva fejlesztették, hogy biztosítani kell a rohamosan szaporodó emberiség ellátását. A fejlesztés hajtóereje azonban nem a szeretetből fakadó emberszolgálat volt — amint normális lett volna —, hanem az öncélú vagyonszerzés, gazdagodás, mely eltekintett a közösség érdekeinek széleskörű figyelembevételéről, és a fejlesztő egyén érdekeire összpontosult. Így jött létre az a magas fokú iparosodás, mely annyira *környezetkárosítóvá* vált, hogy ma már veszélyezteti az emberiség fennmaradását, melynek biztosítására lett állítólag kifejlesztve. A környezetkárosítás bevezetendő visszaszorítása viszont a termelés lecsökkentéséhez vezet, ami megint az ellátást veszélyezteti. A gyógyszer erre pedig a szaporodás fékezése, olyan eszközökkel, módszerekkel azonban, melyek egyrészt családkárosítóak, másrészt tovább rendítik a köztudatban az emberi méltóságot és az emberhez méltó élet biztosítását szolgáló erkölcsi rend nem egy idevágó törvényének az érvényét, uralmát.

Közben mindenütt folyik a reklám, a propaganda minden eszközét felhasználó meggyőzni akarás újabb- és újabb anyagi-testi igények, szükségletek létéről és azok kielégítésének kívánatosságáról, sőt szükségességéről. Ahelyett, hogy támadnának olyan igazán közhasznú jótevők, akik az ember elfojtott, lappangó lelki-szellemi igényeit, szükségleteit tudatosítanák és szabadítanák fel a tömegekben, felmutatva és megszerettelve az azokat kielégíteni tudó értékeket is, egyben pedig mennél többeket meggyőznének arról, hogy mi minden feleslegesség van az életben, s hogy mi minden nélkül is lehet — igazi életművészekként — nemcsak egészségesen, hanem boldogan is élni.

*

Ha az észből (bölcseletileg) igazolható — a Teremtő létezésén kívül — az emberi életelv, a lélek szellemsége, s az abból folyó elpusztulhatatlansága, „halhatatlansága”, valamint a Teremtővel való valamilyen (az észből pontosabban meg nem határozható) boldogító, örök szeretetkapcsolatnak, élményes életközösségnek a lehetősége, úgyszintén az előbbieken túlmenően egy természetfeletti kinyilatkoztatás történelmi valóságának a ténye, amely kinyilatkoztatás közlése szerint az ember meg van híva — és kötelezve is! — egy minden vágyat felülmúlóan bensőséges és boldogító istenközösségre: akkor minden olyan egyéni és közösségi életfelfogás, életértékelés és életberendezés, mely az embernek attól az észből és a Hitből felismerhető céljától eltekint és nem annak az elérésére állítja be mindenestül az életet — igen, egyszerűen szólva irreális, és a következményeiben, kihatásaiban a leginkább embert károsító.

*

A Kereszténység lényege az istenszemélyű ember, az ember-mivoltú Isten és az emberi személy kölcsönös egymásban-valósága, egymásban-élése, ennek folytonos elmélyülése, a bensőségnek egészen addig a fokáig, mely örök marad.

*

A *beszéd* és az *írás* legmagasabb megnemesítése és felmagasztosítása, ha túl azon, hogy mindig az igazságra törekszik, mind nyelvtanilag kifogástalan, mind pedig a legszebb szebb is igyekszik lenni, hódolattal teli szeretetből a személyként létező, fennálló Ige, a Szó iránt, akinek a részessége az emberi szavakkal kifejezett igazság, és aki a kifejezés hibátlan tökélye és teljessége, szépsége.

Beszélhetünk a költői, az irodalmi, a szónoki, a nyelvművelői tevékenységek misztikájáról, ha azokat az ilyen szemlélet és törekvés hatja át.

*

Az alkotmányba a *jogok* listájára fel kell(ene) venni azt is, hogy a társadalom tagjainak joguk van ahhoz, hogy ne részesüljenek mások részéről olyan behatásokban, melyek alkalmasak — figyelembe véve az emberi természet gyengeségét és rossz hajlamait — az ember erkölcsi erőnlétének a megkárosítására, vagy erkölcsi fejlődésének és megszilárdulásának az akadályozására, illetve elkerülhető megnehezítésére.

Az ember a mai társadalomban állandóan az erkölcsi veszélyeztetettség állapotában él — a sajtó, a médiák, a különféle bemutatások és szokások és magatartások, viselkedések részéről —, holott ahhoz volna joga, hogy hathatós támogatásokat és serkentéseket kapjon mindenfelől a maga elsődleges életfeladata teljesítéséhez, önmaga erkölcsi kiépítéséhez, tökéletesítéséhez — miközben igen sokan egyenest abból élnek, hogy szinte hivatásszerűen idézzenek elő (a szabadságra hivatkozva) erkölcsi veszélyeztetéseket.

*

Egy állam *nemzetiségei* közt akkor és azért keletkeznek ellentétek, villongások, gyűlölködések vagy összetűzések, háborúságok is, amikor és mivel azok nem az őket összefogó államban, mint a fajiságnál magasabb rendű jogi-erkölcsi egységben — vagy még inkább a fajiságnál is mélyebb közös ember-mivolton alapuló összemberiségben — szeretik, értékelik önmagukat, hanem merőben csak fajiságukban, mely mint merő természeti adottság, még csak erkölcs alatti érték, s amely a közös lényegi ember-mivoltnak egy másodlagos, alárendelt jellege csak.

És miért nem a közös államegységben és még inkább az összemberiségben és azoknak alárendelődően szeretik, értékelik önmagukat? Azért, mert nem szeretik önmaguknál is jobban Azt, aki mint összdimenziójú Jóteljeség a teremtett mindenség legfőbb közjára, s mint ilyen, részeltető forrása is a fajiságban, a nemzetiségben lévő minden értékességnek, szeretetreméltóságnak, melyek következőleg Őbenne és Őerte, vagyis az Ő szeretnivalósága alapján és a boldogító Őhöz-kapcsolódás érdekében érdemelnek szerető értékelést.

Amint az egyes ember, úgy egy nemzetiség is hivatott és köteles az istenszeretésre; s amint az előbbinek, úgy az utóbbinak ez az istenszeretés a legfőbb kiválósága — egy közösségi szeretetélményben —, s egyben egész életük legmélyebb szabályozója is.

*

A *valódi keresztény* — vagyis aki a Jézussal való szeretetes azonosultság állapotában maradván él és cselekszik, tevékenykedik — „győzelemre van ítélve”. Mindenképpen eléri ugyanis a Teljes Életet, mely a jelen átmeneti életfolyamatnak, s annak, minden bentlevőségének, tartalmának értelemadó célja, legfőbb értéke. S ez a győzelem túláradó kárpótlás is minden esetleges külső siker-elmaradásért, kudarcért — nem szólva arról a nagyon megalapozott remélhetőségről, hogy épp ezek a kudarcok hatékonyan munkálták is sokak számára a Cél elérését. A nem Krisztus-közösségben leélt élet viszont minden esetleges külső sikergazdagsága ellenére is végsőképpen kudarc. És végső értelmetlenség is. Mert ha minden egyes részletének volt is értelme egy másik vagy az összes többi részlet viszonyában, az értelmesség-szövedék egésze a végső és teljes értelmet adó Cél híján mégis értelmetlen volt: az értelmességek értelmetlensége.

*

A *bioetika* minden — és egyre szaporodó — kérdésének megoldás-keresését és megtalálását nagyon elbizonytalanítja, megnehezíti, s adott esetben még lehetetlenné is teszi két legfőbb irányító és ellenőrző igazság alkalmazásának a mellőzése, hiánya. Az egyik a

Teremtő léte, a másik az ember személy-voltát megalapozó szellemi lélek valósága és közvetlen teremtésből való eredése. Mindkét igazság minden hittől függetlenül is az észből bölcséletileg felismerhető és bizonyítható, és pedig minden természettudományos tételt felülmúlóan, feltétlen érvényű bizonyossággal.

Amint vannak irányelvek, éppúgy beszélhetünk irány-tényekről, is. És minél magasabb rendűek azok, hiányuk annál mélyrehatóbban befolyásolja az alájuk, a vonzatukba tartozó kérdések kezelésének folyamatát.

*

Szükség volna arra a legmagasabb *felvilágosodásra*, felvilágosultságra — és annak közkinccsé tevésére —, mely a valóság egészét a legmélyebben értelmezi (különösképpen is az embert és az életet), úgy hogy fényében a történelemből ismert felvilágosodás akként hatna csak, mint egy gyertyaláng a tűző nap fényében.

E felvilágosodás elérésének a tényleges lehetősége pedig kész adottság. Amióta a Világosság Teljessége ember-mivoltúan köztünk megjelent, csak engedni kellene szétsugárzódnia, eltávolítva Róla rövidlátásunk, elfogultságunk, értetlenségünk, világnézeti és áltudományos előítéleteink fényfogyó vékáját (vö. Mt 5,15).

*

Mindenkinek van egy legfőbb *értékmérője*, amelyhez vonatkoztatva alkot ítéletet arról, hogy esetről-esetre mi kívánatos, jó, elérendő a számára. A tárgyilag megalapozott végső értékmérő csak a korlátlan, teljes Jó lehet. Ennek valós léte az ész világánál is megállapítható, és személyként létezőnek ismerhető fel. Róla a Hit fényében egy felbecsülhetetlen többletet tudhatunk meg.

Az ehhez az észből és a Hitből felismerhető végső értékmérőhöz való szemléletbeni és gyakorlati odavonatkoztatás teszi az életet minden tekintetben rendezetté és minden körülmények között leélni érdemessé —, és pedig annál nagyobb fokban, mennél világosabban tudatos, mennél mélyebben átélt és mintegy már az ember természetévé váltan érvényesülő ez az odavonatkoztatás.

*

Az emberiség legközhasznúbb, legjótevőbb tagjai azok, akik — égmagasságnyira kiemelkedően azok fölé, akik különféle részleges és átmeneti értékekhez (anyagi-testi, szellemi, erkölcsi javakhoz) segítenek hozzá másokat, sokakat — a minden megkívánható érték korlátlanságát magába foglaló Teljes Élet végleges-örök birtokába juttatnak másokat, mennél többeket (habár csak egyetlenegynek is a bejuttatása *abba* nagyobb, többet érő jótétemény, mint akármekkora embersokaság hozzásegítése részleges és átmeneti értékek akármekkora tömkelegéhez). Mivel pedig a Teljes Élet elérését a Kegyelem munkálja, valósítja, ugyanúgy mondható, hogy a legkiemelkedőbb jótevők azok, akik a kegyelem kieszközölői, megszerzői kiesdés és kiérdemlés által mások, sokak, mennél többek számára. (Irány-gondolat emberértékelésünk kialakításához.)

*

Egy *világkiállítás* (így a most folyó, majd a nálunk jövő, stb.) ne csak gazdasági fellendülést hozzon és az ország nemzetközi tekintélyének a megnövekedését eredményezze, hanem — túl azon, hogy ne járjon erkölcsi károsodással, süllyedéssel — igazi erkölcsi értékek bőségével is gazdagítsa a népet, ami nélkül az említett eredmények nem tekinthetők igazi értékeknek.

*

Az Énekek-Éneke hasonlóságára beszélhetnénk a *felvilágosodások-felvilágosodásáról* is. Ez az egyetemes köztudat napfényes megvilágosodása volna az élet igazi értelme és értéke, a legmélyebb ember-mivolt, az erkölcsiség mibenléte, a Teremtő és az üdvösséget kínáló Isten, a Kinyilatkoztatás valósága és gazdagsága, az Egyház szerepe a Teljes Élet vonatkozásában.

*

A szellemi adás, közlés — természetesen az anyagi ajándékozás is — a gazdagság tudatát és érzetét kelti az emberben — „van mit adnom!” —, még akkor is, ha az „adott” csekély értékű vagy sekélyes (ennek a tényét az ember ismétlésekkel, szaporításokkal igyekszik eltitkolni önmaga előtt). És mindenki epedve vágyik gazdagnak lenni, vagy legalább annak látszani (gazdagság-pótlék) maga és mások előtt. Innen (is) a sokszor szinte ellenállhatatlan belső késztetés beszélni-beszélni, vagy írni is (levelezések, irodalmi alkotások). E „késztetés” legmélyén pedig a végső és teljes gazdagság és gazdagság-élmény vágya van. Melyet csak Az tölthet be — önmaga adásával, közlésével —, aki a gazdagságteljesség, a gazdagság maga.

*

„Milyen jó jónak lenni! Nincs jobb, mint jónak lenni.”

Ehhez azonban világosan, pontosan és mélyen meg kell még határozni, hogy mi is az a *jó*.

*

A két legnagyobbnak mondható *öröm-villámcsapás*: az egyik, amikor a gyermek Mária az angyali hírből megtudta, hogy anya lesz, és pedig a hőn várt Szabadítóának, de a nem is sejtetten az Isten Fiaként magát-adónak az anyja; a másik, amikor a mennybe felvetten a lelkébe áradt a magát immár leplezetlenül nekiajándékozó háromszemélyű Örömteljesség. — A mi kis és nagy örömeink — életünknek ezek a gyakori vagy ritka villámcsapásai — mind arra is valók, hogy megsejtsék velünk ezt a kettőt.

*

Boldogok, akik — barátok, hitvesek, stb. — egymásban gyönyörködve tudnak élni. Előíze ez az örök üdvösségnek, mely gyönyörködés egymásban, és ugyanakkor az isteni személyekben, akik pedig öbennük gyönyörködnek, mint saját képmásaikban.

*

A testi *csúfság*, rútság, torzság a legalacsonyabb rendű, és mi mégis azt fájlaljuk leginkább (pl. ha valakinek — esetleg épp egy szépségkirálynőnek levágnák az orrát). —

A rútságok rútsága, amikor egy személy-lény, aki mint ilyen, természeténél fogva a mindenirányú Teljességgel való boldogító betöltődésre van rendelve, a nem teljességek parányságába való beletaposódásától várja a maga határtalanságra vágyó betöltődését, azokba ténylegesen bele is tapadva szeretetével.

*

Hol tanítanak, nevelnek a humán és keresztény beszélgetés-művészetre?

*

A médiák révén napról-napra közeli és távoli kis és nagy események követhetetlenül áradó tömkelege tódul a tudatunkba. S az események — melyekből a nyilvános élet és a történelem-folyamat összetevődik — mozgatói emberek, az ő mozgatójuk pedig az önérvényesítés, önmegvalósítás és önmegdicsőítés vágya. E vágy kiapadhatatlan hatóerejű mozgató és hevítő indítéka pedig kinek-kinek a tudatvilága középpontjában ellenállhatatlanul uralkodóan jelenlévő Eszme: a Jó mint ilyen, az egyetemes Jó, a Teljesség, a Teljes Élet eszméje. Ez az eszme pedig a maga ténylegesen ható vonzerejét a valóságban létező Teljességtől kapja, amelytől eredő vonzerő alatt azonban az ember nemcsak ahhoz, Őhöz fordulhat és vonzódhat — amint az természetszerű, normális volna —, hanem a végső határpontnak megtett önmagához is — amint az már nem természetes, nem normális. De akár így, akár úgy — a valóságban létező Teljesség vonzása az elsődlegesen hatékony világmozgató erő, még akkor is, ha azt az ember a Tőle való elfordulásra s az önmagába torkolló megelégedésre használja.

A Felvilágosult, a Látó, a zajló események és az azokat jól-rosszul mozgató és irányító emberek mögött Őt látja mindig; Őt, akihez viszonyulóan — Őhöz odafordulva vagy Őtőle el- és önmagába fordulva — megy végbe a kis életekben és a történelemben az eseményeknek az ember részéről történő mozgatása és irányítása, úgy, hogy az események mindig annak az ilyen vagy olyan viszonyulásnak az okozatai és kifejeződései.

*

Egy sztárt elbűvöli annak a tudata, hogy ő elbűvöl másokat. És mindenki lappang egy kisebb-nagyobb sztár. Úgy, hogy a kis és a nagy élet minden területe elbűvölni vágyó és elbűvölt sztárokkal van tele.

*

Apostoli lelkület, ha valaki szívből mondja: kibírhatatlan fájdalom számomra, hogy nem ismeri és nem szereti Őt mindenki: Őt a maga hasonlóságára nemzőként, szülőként, és az ismertként, és a szeretetként fennálló Mindenteljességet, s a hármuk egyikének emberkénti létét (Szentháromság, Jézus).

Ennek a kibírhatatlanságnak a nyomása alatt fordul aztán valaki az emberek felé: fordul azzal az elszántsággal, hogy velük is megismerteti és megszeretteti — az egész életre és az öröklétre szólóan — a Háromszemélyűt, akinek az ismeretétől és szeretetétől elbűvölten él ő.

*

Sajnálnivalóan szegény, aki rabja a hírnek, a dicsőségnek. És ilyen rabokkal van tele a világ (sztárok, fotómodellek, szépségkirálynők, a közélet és a színpad számos szereplője). És ugyanannyian, vagy még többen vannak, akik irigylik őket, és maguk is szeretnének olyan rabok lenni.

*

Bármi és bármekkora csapás, szerencsétlenség érne is, többet, nagyobbat nem veszíthetünk, mint az amúgyis veszendő életet.

*

Egy-egy történelmi kor legfontosabb, legértékesebb, legnagyobbtermékei a *szentek* (az ismertek és a nem ismertek). A történelem termékei ők annyiban, amennyiben az események mind közreműködtek abban, hogy az ő szentségük kialakuljon. Közreműködtek persze nem szándékosan, hanem Annak a hatása alatt, aki ama szentség mint fő cél kialakítására használta fel és irányította őket.

*

Kevés olyan súlyos teher lehet, mint az igen nagyfokú és állandóan érzett testi-lelki, szellemi *gyengeség* nyomasztó terhe. — Talán ilyen érezhetett a sokat betegeskedő Nagy Szent Gergely pápa is, aki egyik levelében Jézus gyengeségét mondja a mi erőnknek: *cuius infirmitate roboramur*. — Az Apostol gyengeség-misztikájáról, misztikai gyengeség-élményéről: 2Kor 12, 8-10.

*

Megdöbbsent Jézus szava az utolsó vacsorán, mondván, hogy nem imádkozik a világért (Jn 17, 9). — Igen, ott, akkor nem a világért imádkozott. De vajon nem a világért imádkozott-e a kereszten, amikor kérte Atyját, hogy bocsásson meg a megfeszítőinek?! (vö. Lk 23,34) És ez a kérés az Ő jövőbeni ellenségeiért is szólt. Annak az erejében téríti őket az Egyház — és nem eredménytelenül — a világ végezetéig.

*

Balgaságunk a jelen élet javait, értékeit épp attól félti, ami azok fő jelentősége és értékessége: a mennél szorosabb odarendelésüktől és odakapcsolásuktól az általuk (is) elérendő Célhoz.

*

Alig van általánosabb, szembeszökőbb és sokféle változatban minduntalan kifejeződőbb jelenség az embervilágban, mint a test-szellem összetettséggű emberi természet természetellenes átsúlyosodottsága a szellemiségből az érzékességbe, más szóval a magasabb rendű, a szellemi természetszerű uralmának az alacsonyabb rendű, az érzékes életkör felé való természetellenes s gyakran a legkiáltóbb módokon is érvényesülő meglazulása, legyengülése, az érzékesség szemtelen és lázadó önkivonása a szellem irányítása alól. (Ennek az

abnormálisságnak, természetellenességnek az észlelése természetesen feltételezi a szellemi életelv felismerését — az észből bölcseletileg, vagy a Hitből elérhetően.)

*

Az egész élet gyökeresen megváltozna és normálissá rendeződne át, ha egy kegyelmi csoda felvillantó és felhevítő erejében egy nép, vagy még inkább az egész emberiség egyszerre felismerné és megszeretné mindent megérő életcélként a minden részlegességen és elégtelenségen túli betöltően boldogító Teljes Életet.

Ilyen csoda azonban aligha történik — mondják. És igazuk is van. De mi ebből a helyes következtetés? Csakis az, hogy akkor annál inkább kell mindent megtenni annak érdekében, hogy az az élet-átalakító felismerés és megszeretés csoda nélküli emberi erőfeszítéssel — a Kegyelemtől támogatottan — valósuljon meg, széles, minél szélesebb körben.

Mivel a jelen világrendben — erkölcsi és üdvrendben — az említett Teljes Élet az egyetlen kötelező végcél, következik hogy az ahhoz oda nem rendelődésből, a nem abból való élezből ered minden rossz, így pl. azok a rémségek, melyekről naponta értesítenek a médiák. Így ez a Cél, ha nem a mindenre kiterjedő jó hatásaival bizonyul valóságnak és az életben jelenlévőnek, annak bizonyul a hiányával és az abból eredő minden rosszal.

*

Jézustól vártan élni. Így él az igazi keresztény. Abban a boldog tudatban, hogy a mennybement Jézus *várja*. És hogy várják mindazok is, akik többé már nem vártan élnek ott.

*

„Szeretném, ha szeretnének, s lennék valakié.”

De nem akárkié, hanem azé, aki egész mivoltommal tud magáévá tenni, birtokba venni s önnönmagával engem betölteni. Ilyen valaki azonban csak egy van. És szeretném, ha mások is, és mennél többen szeretnének. Úgy azonban, hogy a tőlük való szerettetés és az övéjüklevés ne akadályozza, ne is gyengítse, sőt még fokozza, mélyítse is Övé-levésemet és az Őtőle-betöltöttségemet.

*

„Gyermek az ember, amíg él, «gyakran azonban inkább gyerek, sőt komisz kölyök». Csak a játéknemben cserél.” (Szentjóni Szabó László: A gyermekek)

*

Kérj meg egy ateistát, hitetlent, fogadja el feltételesen, hogy halála után lelki túlélésének tudatára ébred, s számot kell adnia Valakinek földi élete egészéről. Mit mondana önmaga igazolására, mentségére?

*

A másokkal való érintkezésben, bánásmódban úgy érvényesíteni a *tiszteletet* — minél nagyobbat is —, hogy az ment legyen minden szertartásosságtól, merevségtől, hidegségtől. Így bánt Mária a Fiával már akkor is, amikor Őt a térdén ringatta és enyelgett Vele.

*

A felsőbbrendű *igénytelenség* egy magas, igen magas szellemi és erkölcsi gazdagság-
élményből ered. Aki birtokosa ilyennek, az az anyagiakból csak annyit igényel, amennyi annak
a felsőbbrendű gazdagságnak a fenntartásához és növeléséhez szükséges. (A fogyasztói, a
jóléti társadalmakban uralkodó gazdagodási hajsza sejteti a legmagasabb javakban való
szegénységet, ínséget. Kell valami kiegyenlítés, kompenzáció!)

Az anyagiak hajszolása, mértéktelen gyarapítása is igénytelenség, kisigényűség: azzal a
másikkal ellentétes, alantas rendű, megelégedés a legalacsonyabb javakkal, azok
halmozásával, tömkelegével. Szégyenletesen alantas igénytelenség ez. Embertelen
igénytelenség nem igényelni az igazi, az emberhez méltó gazdagságot.

*

Balgaságunk a Céltól — az örök, Teljes Élettől, illetve az elérésére irányuló következetes
törekvéstől — félti azt, tudniillik a jelenvilági életet (annak érdekeivel és értékeivel együtt),
aminek a tulajdonképpeni és legmélyebb rendeltetése éppen a Célhoz-valóság, vagyis az, hogy
benne és általa szerezzük meg, harcoljuk ki magunknak a Teljes Életet. Féltjük a Céltól azt,
aminek a fő értékessége, jelentősége, fontossága éppen a Cél szolgálata! S ennek a
balgaságnak a jármában, aztán ettől mint bölcsességtől "felvilágosultan" igyekszünk, fáradunk
„okosan” szabályozni, rendezni a kis- és a nagyéletet.

*

Az ember mindazzal, amit tesz, valami élménytöbbletet keres, vagyis valamit, ami őt,
a személyiséget a ténylegesülés (a potenciából való aktuálódás) egy magasabb fokára emeli, s
léttartamban dúsítja, gazdagítja. Ennek a szüntelen keresésnek a határpontja — ha
kifejezetten csak ritkán keresetten is — a személyiség egész potenciáját beteljesítő élmény-
teljesség — a tárgyilag létező korlátlan Teljességgel magával való legbensőbb egyesülés
eredményeként.

*

A családi és az iskolai *nevelés* igazi sikere, ha a fiatalok nem „fogyasztói” lelkülettel
mennek ki az életbe, hanem azzal a szándékkal, vággyal, hogy szolgáljanak és adjanak, és
főképp odahatva, hogy mennél többen igazítsák oda életüket Ahhoz, aki maga a gazdagság.

*

Rövidtávú — és ennyiben kilátástalan (perspektívátlan) — szemlélet nemcsak az
időbeliség szintjén lehetséges, hanem az értékek rangsorán is; amikor valakinek a
szemléletében hiányzik az Értékteljesség, melyhez — Akihez — mint legfőbb mércéhez
vonatkoztatva szemlél és szeret meg keres minden értéket az életben. Az ilyen rövidtávú
értékszemlélet nem teszi lehetővé az életben elkerülhetetlenül jelentkező ellentétek
értelmileg kielégítő feloldását, sem a bajok, kudarcok, veszteségek, szenvedések emberhez
méltó érzelmi kiegyenlítését.

*

A vidéki vagy külföldi utakról visszatérő *turistákat* kérdezd meg, milyen értékeket — természetesen nem anyagiakat, hanem szellemieket, lelkieket — hoztak magukkal. A lelkendező beszámolóikban hallottakat aztán mérd le. Látni fogod, hogy köztük a valódi érték mily kevés.

*

Ő sohasem *kapni* akar tőlünk — valójában lehetetlen is, hogy kapjon tőlünk bármit, tekintve, hogy amit adnánk vagy adunk, az úgyis Tőle van és az Övé, s hogy Ő mint a gazdagságteljesség maga, nem gazdagítható —, hanem mindig csak adni, vagy ha a szóhoz mégis ragaszkodunk, a „kapni” csak abban állhat, hogy mi elfogadjuk azt, amit Ő ad. Az adásnak csak ez az elfogadása az, amit Ő "kap" tőlünk. Habár ezt az elfogadást is — mint tényleges aktust — Ő valósítja bennünk, úgy, hogy maga ez az elfogadás is az Ő adása nekünk. Mindaz pedig, amit Ő ad, az az Ő teljességében való a részesedés. Ennyiben Ő minden adásában magát adja: Ő maga az, akit mi részlegként kapunk. Amiből aztán az következik, hogy nekünk magunknak is mindenben, amit ad Ő nekünk — és van-e bármily kis értékparány is, amit nem Ő ad?! —, Őt magát, a magát nekünk szeretve ajándékozót kell szeretve fogadnunk; s kellene mindig az Ővele való folyamatos találkozás állapotában, az Ő szerető maga-adásának és a mi szerető Őt-fogadásának folytonosságában élnünk.

Egyébként mindez, még csak egyszerű észbeli, bölceleti elgondolás, levezetés, melyhez aztán a Kinyilatkoztatás, a Kereszténység hozzáadja a maga csodálatos többletét, folyósítva azt a fenti segítséget is — a Kegyelmet —, mely a fentiek szerinti élethez szükséges a gyakorlatban.

*

„Elhull a virág, eliramlik az élet” — Ebből a tényből két gyakorlati következtetést lehet levonni:

a) Az élet javaiból és élvezeteiből annyit kell meríteni, amennyi egyáltalán lehetséges, egyedül arra ügyelve, hogy a töltekezési vágy érvényesítése ne járjon olyan következményekkel — összeütközés a törvényekkel, egészségkárosodás —, melyek hátráltathatnák az élvező merítést.

b) Ezt a virágját elhullató és eliramló életet mindenestül arra kell használni, hogy benne és általa megszerezzük és elérjük a virágját el nem hullató, a mindig virágjában maradó és soha el nem iramló Teljes Életet.

*

Utánozzuk Jézust abban is, hogy az Ő tökéletes és teljes örömeivel töltekezve minél több olyasmit mondunk, közlünk, ami másokat is feltölt az Ő örömeivel. Mert erre is példát adott Ő: „Ezt azért mondom nektek, hogy örömöm részesei legyetek, és hogy teljes legyen az örömötök”. (Jn 15,11)

*

A keresztény él a hitigazságokból, a Hit valóságaiból, tényeiből, azok alásugárzó verőfényében szemlélve mindent és ítélve mindenről, és annak iránymutatása szerint alakítva életgyakorlatát.

*

A gyávaságot álbátorsággal (hetvenkedés, hangoskodás,) szokták álcázni. — A szerény és halk bátorság a leghitelesebb.

*

Az időbeli rövidtávúságon kívül van értékrendi távlatlanság is: amikor jó célok nem a Teljes Jó iránti szeretetből, nem annak elérése — és másokkal való elértetése — szándékával és vágyával lesznek valósítva.

*

Az élet csak akkor éri meg a fenntartására fordított és fordítandó rengeteg gondot és vesződséget meg fáradságot, ha beletorkollik a Teljes Életbe. Ugyanakkor az is igaz, hogy mennél átéltebb ez utóbbi elérésének a vágya, annál kisebb és kevesebb bajlódást fog igényelni az élet fenntartása.

*

Milyen homályos, bizonytalan, s főként odavágyódástól mennyire át nem fűtött felfogása volt a zsidóknak a másvilágról, a túlnani boldogságról! S íme, mi történt: Isten — egyik személyében — eljött közénk emberként, s leélt köztünk egy életet, hogy megismerjük és megszeressük Őt — olyan magafeltárással mutatkozva meg előttünk, hogy annak alapján mélyebben és átéltebben ismerhetjük és szerethetjük meg Őt, mint bárki mást. Aztán „dolgavégezetten” eltávozott: felment a mennybe. Azóta tudjuk (tudhatjuk) — s mily lüktető boldogságvágygal! —, hogy a másvilági élet együttlét Ővele, az egykor itt a földön köztünk emberként megismerttel és megszeretettel. Együttlét és együttélés Ővele, éspedig az Atyjával és a harmadik, alig megnevezhető, kifejezhető Személlyel együtt élő EmberIstennel. (Vö. I. 37. 1)

*

Veni Sancteval kezdik az iskolaévet. Ugyanúgy kellene a szünidőt is kezdeni. Mert az is iskola. Szélesebb körű és kötetlenebb találkozás az étellel, mely iskola és tanítómester egyszerre, s amely jót és rosszat egyaránt tanít, éspedig áradó bőségben, úgy hogy vele szemben nincs helye a fenntartás nélküli bizalomnak, hanem tudnunk kell válogatni és védekezni is.

Kezdődik a szünidő. Egy új iskolaidő. Tehát *Veni Sancte Spiritus!*

*

Vannak idősödők, öregek, akiknek legfőbb gondjuk mindent elintézni, rendbe tenni, nehogy távozásukkal kellemetlenségeket, terheket hagyjanak másokra. Aztán már jöhet a — sokszor nem is tudják, mi.

S vannak, akiknek még főbb gondjuk odahatni, hogy mennél többen kövessék őket oda, ahová ők most bemenni vágnak: az Örömbé (vö. Mt 25,21).

*

Hitoktatás. — Tanítunk hittant, előadva a Kinyilatkoztatásból a hitigazságokat, hitelveket, hittényeket, hitvalóságokat. Azt azonban már kevésbé, hogy hogyan lehet és kell azokból — melyek pedig mindennél fontosabbak, nagyszerűbbek és életrevalóbbak — *élni*. Élni úgy, hogy azok egész belső világunkat, annak minden hullámszását és rezzenését meghatározzák, áthassák és éltessek, úgyszintén egész külső életünket, gyakorlatunkat, annak nagy döntéseiben és legparányibb részleteiben, elágazásaiban egyaránt.

Ez volna az a meghirdetett új evangelizálás.

Ehhez is Veni Sancte Spiritus!

*

Ő úgy is nevel az Iránta való feltétlen bizalomra, hogy kéréseinket nem mindig *úgy* hallgatja meg, ahogy elvárjuk. Vagy nem *akkor*.

*

A legnagyobb és legnehezebb feladatok, teendők játszi könnyűnek látszanának előttünk, ha átelnénk, hogy Az, akire számíthatunk, s akivel együttműködhetünk, mindenható. Előfordulhat, hogy nem önhibánkból nem éljük meg ezt, hanem rendeltetészerűen, hogy így részesei legyünk annak a mérhetetlen súlyú gyengeség-élménynek, melynek iszonyú terhét Jézus viselte értünk, főként az Olajfák hegyén leroskadva, majd a kereszten vergődve, vonaglóan.

FLORILEGIUM

EGYEDÜL ISTEN

*Egyedül Isten adhatja a hitet,
de a hitedről te is tanúságot tehetsz.*

*Egyedül Isten adhat reményt,
de te is felkeltheted a bizalmat testvéreidben.*

*Egyedül Isten ajándékozhat meg a szeretettel,
de te is bizonyosságát adhatod szeretetednek
embertársaid előtt.*

*Egyedül Isten ajándékozhat békét,
de az egység magvait te is elhintheted.*

*Egyedül Isten adhat erőt,
de a csüggedőt te is felkarolhatod.*

*Egyedül Isten az út,
amelyet te is megmutathatsz testvéreidnek.*

*Egyedül Isten a világosság,
de te is fényt gyújthatsz vele a többiek szívében.*

*Egyedül Isten az élet,
de te is életkedvet fakaszthatsz testvéreidben.*

*Egyedül Isten képes a lehetetlent megvalósítani,
de a lehetségest te is megteheted.*

*Egyedül Isten elégséges önmagának,
mégis szeretné, ha számíthatna rád.*

Ismeretlen szerző